

İKİ EŞKIYA KİTABI ÜZERİNE NOTLAR

M. Kemal Adatepe

Eric Hobsbawm'ın tanınmış eseri *Bandits*'in değişik zamanlarda yapılmış değişik çevirileri ve baskıları bulunmaktadır. Baskı sayısı hakkında kesin bir bilgimiz olmamasına karşın, Orhan Akalın ve Necdet Hasgöl tarafından yapılan ve 1997'de Avesta'dan yayımlanan çeviride¹, *Bandits*'in 1970'li yıllardan itibaren üç ayrı çevirisinin yapıldığı belirtilmektedir. Bu kısa makale, çevirilerden elde mevcut olan ikisini ele almaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi, çevirilerden biri Orhan Akalın ve Necdet Hasgöl tarafından yapılmış ve Avesta Yayınları tarafından birinci baskı olarak yayımlanmış. Çevirmenlerin kitaba yazdıkları önsözde, bu çevirinin ilk kez *Folklora Doğru* dergisinde bölümler halinde yayımlandığı belirtilmekte. Yazarlar, "amatörce" olarak tanımladıkları ve "ifade ve üslup yanlışları içerdiğini" belirttikleri bu ilk çevirilerini yeniden gözden geçirdiklerini ve kitabın orijinalinde yer alan eşkıya ikonografisinin örneklerini ve ünlü eşkıyaların yaşamından kesitleri içeren fotoğraflara yer vermişler. Ayrıca çevirmenler, bu baskıya, konu üzerinde çalışmalarda bulunan bir başka araştırmacının, Karen Barkey'in *Bandits and Bureaucrats* isimli kitabının "Bandits as a Social Type" adlı bölümünü de eklemişler.

İkinci bir çeviri ise Necati Doğru tarafından yapılmış². Necati Doğru'nun ilk çevirisi ilk kez 1973'de yayımlanmış; 1995'te ise Sarmal Yayınevi tarafından ikinci baskısı yapılmış. Bu çevirinin olmasa bile (çünkü 1973 çevirisini göremedik), çevirinin bu baskısının göze çarpan ilk özelliği, *Bandits*'in Türkçe'ye *Sosyal İsyancılar* olarak aktarılmış olması. Çevirmen bu küçük değişikliğe, "E.J. Hobsbawm'ın bu incelemesinin orijinal adı olan 'Bandit' sözcüğünün sözlük karşılığı: Haydut, eşkıya, yolkesen. Oysa yazar bu sözcükle tarihin belirli dönemlerinde, özellikle kapitalist ekonomiye geçiş dönemlerindeki toplumlarda ortaya çıkan ve çoğu kez politik rol oynayan kanundışı insanlarla ilgili bir genellemeyi yansıtmak istemiştir" cümleleriyle açıklık getirmeye çalışmıştır.

Akalın ve Hasgöl ise aynı konuyu, Barkey'in makalesini çeviriye eklemeleri nedeniyle, "Barkey'in belirttiği gibi "Hobsbawm'ın çözümlemesi eşkıyalığın, -kendisinin asıl önemli olanı olarak değerlendirdiği - özel bir biçimi, yani toplumsal eşkıyalık üzerinedir. Eşkıyalığın bu "özel bir biçimi"dir ki doğdukları toplumun yararına çalışmış, 'zenginden, yoksula dağıtmak üzere çalmış', 'baskı ve zulüm uygulayanlara isyan etmiş', yer yer de kitlesel devrimci faaliyetlerde yer almış ve tüm bu özellikleriyle de halkın gözünde "kahraman" olmuşlardır. Bu açıdan Hobsbawm, incelemesinin temel konusu olan toplumsal eşkıyalığın olumlu yanlarını vurgulamaktadır." biçiminde açıklamaktadırlar.

Her iki ifadeden de bir nokta çok açık olarak ortaya çıkmakta; eşkıyalığın, en azından eşkıyalığın bir bölümünün ya da bir kısım eşkıyaların olumlanması. Benzer yaklaşım, Hobsbawm'un *Bandits*'ini referans olarak kullanan Sabri Yetkin'in *Ege'de Eşkıyalar*'ında da görülür³. Bu arada belirtmeliyiz ki, Yetkin'in çalışması da, referansların orijinal kaynağa dayanması nedeniyle, en azından karşılaştırmalarda *Bandits* çevirileri üzerinde çalışacaklar için önemli bir kaynak niteliğinde.

Gerek, Doğru'nun, gerekse Akalın ve Hasgül'ün (ve gerekse Yetkin'in) eşkıyalığın olumlanması noktasında Hobsbawm'a katkı sağladıkları ya da sağlamadıkları konusu konumuzun dışında kalmaktadır. Benzer şekilde, her iki çeviri metninin de karşılaştırılması, orijinal metnin elimizde olmayışı nedeniyle konu dışında bırakılmıştır. Ancak yine de, konu hakkında fikir vermesi için, her iki çevirinin "içindekiler" bölümünün karşılaştırmasını yapmak yararlı olacaktır:

EŞKIYALAR (O. Akalın - N. Hasgül)	SOSYAL İSYANCILAR (N. Doğru)
Önsöz	-----
1. bölüm: Toplumsal eşkıyalık nedir?	Sosyal eşkıyalık nedir?
2. bölüm: Kimler eşkıya olur?	Kim eşkıya olur?
3. bölüm: Soylu soyguncu	Erdemli eşkıya
4. bölüm: İntikamcılar	Öcalıcılar
5. bölüm: Haiduklar	Haydutlar
6. bölüm: Eşkıyalığın iktisadi ve siyasi yapısı	Ekonomik ve politik açıdan eşkıyalık
7. bölüm: Eşkıyalar ve devrim	Eşkıyalar ve devrim
8. bölüm: Kamulaştırıcılar	Ülkücü soyguncular (Expropriators)
9. bölüm: Sembol olarak eşkıya	Simge olarak eşkıyalık
10. bölüm; -----	Eşkıyalık ve kadın
Notlar / İleri okuma / Kaynakça	Bibliyografya
Ek: Toplumsal Bir tipoloji olarak Eşkıyalık / Karen Barkey	-----
İndeks	-----

Bu küçük karşılaştırma bile görüldüğü gibi ilginç sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin 3. bölümün başlığındaki "Soylu soyguncu" / "Erdemli eşkıya" farklılığı sadece bir çeviri farklılığı değil, konuya yaklaşımdaki kavramsal bir farklılığa işaret ediyor görünmektedir. Benzer şekilde 6. bölümdeki "Eşkıyalığın iktisadi ve siyasi yapısı" / "ekonomik ve politik açıdan eşkıyalık" ve 9. bölümdeki "Sembol olarak eşkıya" / "Simge olarak eşkıyalık" başlıkları da konuyu ele alıştaki kuramsal farklılıklara işaret ediyor gözükmektedir. 8. bölümün başlığının Doğru'da neye dayanarak "Ülkücü soyguncular"a dönüştüğünü ise anlamak güç. 10. bölümün ise, sadece Doğru çevirisinde yer alması ilgi çekici bir nokta.

Hemen her zaman bireysel bir hareket gibi görülen/gösterilmeye çalışılan, bir "kurum" olarak ise yapısı göz ardı edilen/ettirilmeye çalışılan, bu nedenle de sonuçta "kahraman" eşkıyaların (bugün ise mafya elemanlarının) ardında eşkıyalık kurumunun (bugün ise mafya örgütlenmesinin) aklandığı "eşkıyalık" için⁴ bir referans çalışması olan Hobsbawm'ın *Bandits*'inin çevirileri üzerinde yapılacak çalışmalar, bir yandan çeviri sorunlarına yeni katkılar sağlarken, diğer yandan da eşkıyalar üzerine yapılan çalışmalara yeni katkılar sağlayacaktır.

¹ Hobsbawm, Eric J., **Eşkıyalar** / İngilizceden çevirenler: Orhan Akalın, Necdet Hasgöl, İstanbul, 1997, Avesta Yayınları, 198 s.

² Hobsbawm, Eric J., **Sosyal İsyancılar**, / Türkçesi: Necati Doğru, 2. bs., İstanbul, 1995, Sarmal Yayınevi, 128 s. ISBN 975-7380-45-8.

³ Yetkin Sabri, **Ege'de Eşkıyalar**, İstanbul, 1996, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 232 s.

⁴ Daha detaylı bir değerlendirme için bkz.: Adatepe, M. Kemal, "*Cumali'nin Sakalı ya da Post-Modern Bir Şâki*", **Adam Sanat**, (1997) 142, s. 39-53.